

Uvodnik

V prvem delu revije najprej objavljamo dva prispevka, ki se nanašata na terciarno raven izobraževanja. V prvem se avtorici ukvarjata z izzivi visokošolskih učiteljev pri spodbujanju kritičnega mišljenja pri študentih, v drugem pa so na podlagi pilotne raziskave, izvedene med študenti, analizirani nekateri pozitivni vidiki ter potencialne pasti uporabe velikih jezikovnih modelov pri branju in analizi družboslovnih besedil. Sledita dva prispevka, v katerih se avtorice ukvarjajo s tematiko motnje avtističnega spektra. Najprej je predstavljena in analizirana opazovalna shema otrok za strokovne delavce in delavke v vrtcih, nato pa sledi pregled literature o pomenu zgodnje navezanosti otrok z motnjo avtističnega spektra. Prvi del revije zaključuje strokovni prispevek, v katerem avtorice predstavljajo praktični primer uporabe pravljice kot didaktičnega sredstva pri pouku slovenščine kot drugega/tujega jezika in ruščine kot tujega jezika.

V drugem delu revije objavljamo tri prispevke v angleškem jeziku, ki pokrivajo različna področja. Prvi se nanaša na razumevanje vrednotenja v osnovnošolskem izobraževanju ter na povezavo med razumevanjem tega vrednotenja in njegovim izvajanjem v pedagoški praksi. Drugi prispevek obravnava kulturno odzivno poučevanje v okviru dopolnilnega izobraževanja, tretji pa raziskuje različne potenciale orodij generativne umetne inteligence. Predstavljene ugotovitve so relevantne tudi v kontekstu vzgoje in izobraževanja v Sloveniji.

V nadaljevanju sledi nekoliko podrobnejša predstavitev prispevkov.

Nataša Makovec in **Jurka Lepičnik Vodopivec** v prispevku z naslovom *Izzivi visokošolskih učiteljev pri spodbujanju kritičnega mišljenja – sistematični pregled literature* opozorita na pomen razvoja kritičnega mišljenja kot ključnega cilja visokošolskega izobraževanja. Kot izpostavita, gre za koncept, ki je premalo raziskan in pomanjkljivo opredeljen, predvsem s stališča načinov poučevanja in merjenja njegovih učinkov. Na podlagi pregleda in analize 18 znanstvenih člankov, objavljenih v zadnjih petih letih, izzive visokošolskih učiteljev pri spodbujanju kritičnega mišljenja razdelita v štiri skupine. Na izzive, ki so povezani z usposobljenostjo učiteljev, s političnimi in družbenimi razmerami, s študenti in pomanjkljivo definicijo kritičnega mišljenja ter s tem povezanim metodološkim okvirom. Ugotavljata, da potrebujejo visokošolski učitelji podporo pri razvoju pedagoških in digitalnih kompetenc ter kompetenc za spodbujanje kritičnega mišljenja, študenti pa ustrezno pripravo in spodbude za aktivno sodelovanje v učnem procesu. Potencial vidita tudi v aktivnih metodah dela, podprtih z digitalnimi rešitvami, hkrati pa opozorita, da je uspešnost teh metod odvisna od usposobljenosti učiteljev, tehnološke infrastrukture ter sposobnosti študentov za sprejemanje povratnih informacij in samostojno učenje. Ocenujeta, da bo v prihodnje treba oblikovati ustrezno metodologijo, na temelju katere bo možno postaviti merila in kriterije za preverjanje učinkov.

Živa Kos in **Jasna Mažgon** v prispevku z naslovom *Izzivi uporabe umetne inteligence pri študijski analizi družboslovnih besedil* pokažeta tako izzive kot priložnosti, ki jih prinaša umetna inteligenca v izobraževanju. Izhajajoč iz rezultatov

pilotne raziskave, sta epistemološke in metodološke pristope velikih jezikovnih modelov (ChatGPT in Microsoft Copilot) primerjali s tradicionalno, samostojno analizo literature (poglobljeno branje) in odkrivali razlike v rezultatih. Raziskava, v kateri je sodelovalo 17 študentov prvega letnika magistrskega študija sociologije, vodi k ugotovitvi, da veliki jezikovni modeli sicer lahko optimizirajo oblikovanje povzetkov in zagotavljanje osnovnih informacij, a hkrati, kot zapišeta avtorici, postavljajo pod vprašaj poglobljenost in nepristranskost. Obetaven način za izboljšanje strategij učenja in poučevanja avtorici prepoznata v hibridnem pristopu, ki orodja umetne inteligence združuje s tradicionalnimi metodami branja in poglobljene analize. Avtorici opozorita tudi na številne dileme glede zanesljivosti in verodostojnosti informacij, vloge učitelja in učenja. Eno izmed rešitev prepoznata v vodeni uporabi velikih jezikovnih modelov v pedagoškem procesu.

Maša Vidmar, Manja Veldin, Claudio Paolucci, Gabriele Giampieri in Gaja Jamniker Krevh v prispevku z naslovom *Zgodnje socialne interakcije: predstavitev in uporabnost opazovalne sheme otrok za strokovne delavce in delavke v vrtcih* predstavljajo opazovalno shemo NEMO, ki je bila razvita na Univerzi v Bologni, nadgrajena pa v sklopu evropskega projekta NEMO. Opazovalna shema je namenjena strokovnim delavcem v vrtcu za opazovanje zgodnjih socialnih interakcij ter odkrivanju morebitnih primanjkljajev in spremljanju otrok. Zasnovana je s pomočjo semiotike ter temelji na opazovanju telesne in predjezikovne interakcije med malčkom in skrbnikom, na otrokovi zmožnosti uglaševanja. Oblikovana je bila z namenom razvijanja občutljivosti strokovnih delavcev za pojavljanje morebitnih skrbi zbujajočih značilnosti v zgodnjih socialnih interakcijah med dojenčki/malčki (od devet do 18 mesecev) in odraslimi osebami. Primanjkljaji v socialni interakciji in socialni komunikaciji so namreč znaki, ki se lahko pojavljajo pri posameznikih z motnjami avtističnega spektra. V pilotnem testiranju v Sloveniji se je izkazalo, da je opazovalna metodologija NEMO koristna za usmerjanje opazovanja vzgojiteljev, v manjši meri pa je bila prepoznana kot uporabniku prijazna. Podobno spodbudni so bili rezultati pilotnih preizkušanj v še štirih sodelujočih državah. Kljub pilotni izvedbi avtorji v sklepu poudarijo, da je opazovalna shema uporabna za izboljšanje spremljanja otrok z morebitnimi primanjkljaji, kar omogoča zgodnji dostop do ustreznih odzivov, ta pa lahko izboljša tako kakovost življenja otroka kot njegove družine.

S tematiko motnje avtističnega spektra se v prispevku z naslovom *Zgodnja obravnava družin za razvoj varne navezanosti otrok z motnjo avtističnega spektra* ukvarjata tudi **Maša Orel in Zlatka Cugmas**. Proučujeta razlike v zgodnji navezanosti pri otrocih z normativnim razvojem in tistimi z motnjo avtističnega spektra. Prav za slednje avtorji ugotavljajo manjši delež varne navezanosti. Razlogi za to so različni, avtorici pa v ospredje postavita dejavnike družine, ki lahko ovirajo razvoj varne navezanosti otroka s starši. Opravili sta sistematični pregled raziskav iz obdobja zadnjih šestih let. Ugotovili sta, da se avtorji usmerjajo v proučevanje specifičnih značilnosti staršev otrok z motnjo avtističnega spektra oziroma družin. Identificirane raziskave so bile opravljene na razmeroma majhnih vzorcih, z različno metodologijo, raznolikimi spremenljivkami in tudi rezultati so bili občasno neskladni. Avtorici ugotavljata, da lahko s prepoznavanjem in

razumevanjem značilnosti posamezne družine pripravimo učinkovito podporo v zgodnji obravnavi družin in otrok, kar lahko vodi v izboljšanje kakovosti življenja celotne družine. Avtorici sta oblikovali tudi priporočila za nadaljnje raziskovanje področja zgodnje navezanosti otrok z motnjo avtističnega spektra in smernice za zgodnjo obravnavo, ki spodbujajo navezanost otrok.

Teja Petrovčič, Hana Kuhar in Manca Perko so avtorice strokovnega prispevka z naslovom *Pravljice kot didaktično sredstvo pri pouku slovenščine kot drugega/tujega jezika in ruščine kot tujega jezika: praktični primeri poučevanja*. Avtorice v prispevku analizirajo vpliv ljudskih pravljic pri pouku tujega jezika. Zanima jih tako njihov vpliv na razvoj otrok in mladostnikov na jezikovnem, čustvenem in spoznavnem področju kot tudi vrednost, ki jo pravljice prinašajo v smislu informacij o kulturi naroda, njegovih običajih in jeziku. V prvem delu članka analizirajo položaj slovenščine kot drugega/tujega jezika ter ruščine kot tujega jezika v slovenskem izobraževalnem sistemu ter opišejo položaj umetniških besedil, zlasti pravljice kot literarne zvrsti, v okviru pouka slovenščine in ruščine kot tujih jezikov. Ponazorijo razlike v vlogi pravljic v učnih načrtih za slovenščino oziroma ruščino in pojasnijo izvor teh razlik. Osrednji del članka opisuje praktična primera uporabe ljudskih pravljic pri pouku slovenščine kot drugega/tujega in ruščine kot tujega jezika, ki ju lahko učitelji vključijo v svoje ure ter prispevajo k bogatejši in zanimivejši učni izkušnji za učence. Avtorice ugotavljajo, da imajo slovenske in ruske ljudske pravljice kot didaktično sredstvo veliko jezikovnih in besednih značilnosti, ki pripomorejo k razvoju jezikovnih zmožnosti in so lahko učencem v podporo pri učenju slovenščine kot drugega/tujega jezika in ruščine kot tujega jezika.

Prvi prispevek v angleškem delu revije je nastal v soavtorstvu **Alene Letina, Suzane Tomaš in Alme Škugor**, njegov naslov je *Zasnova in praktično izvajanje preverjanja in ocenjevanja znanja z vidika osnovnošolskih učiteljev na Hrvaškem*. Gre za predstavitev rezultatov raziskave, v kateri je sodelovalo 261 osnovnošolskih učiteljev na Hrvaškem. Avtorice so proučevale pojmovanja učiteljev o preverjanju in ocenjevanju znanja v osnovnošolskem izobraževanju, zlasti pa povezanost njihovih pojmovanj s praktičnim izvajanjem preverjanja in ocenjevanja znanja. Ugotovile so, da obstaja statistično pomembna povezava med tem, kako učitelji pojmujejo preverjanje in ocenjevanje znanja ter praktičnim izvajanjem le-tega. Avtorice v ospredje postavljajo pomen razmisleka o zanesljivosti preverjanja in ocenjevanja znanja, o vlogi teh procesov pri spodbujanju razvoja učencev, dojetanju preverjanja in ocenjevanja znanja kot orodja za zagotavljanje kakovosti delovanja šole in učiteljev ter tudi o pomenu priprave na izpite. Zanimalo jih je tudi, ali pojmovanja, ki jih imajo učitelji, vplivajo na to, kolikšen pomen pripisujejo bolj formativnim vidikom kontinuiranega preverjanja oz. spremljanja in spodbujanja razvoja učencev, kolikšen pomen pa končnemu ocenjevanju znanja.

Drugi prispevek v angleškem jeziku z naslovom *Experts' Point of View on Culturally Responsive Teaching for Remedial Education* se nanaša na tematiko kulturno odzivnega poučevanja v okviru dopolnilnega izobraževanja. Avtorji **Salehuddin Al As Anuas, Nurfaradilla Mohamad Nasri in Mohd Norazmi Nordin** v njem predstavljajo rezultate raziskave, opravljene med 30 pedagoškimi

strokovnjaki, katere namen je bil identifikacija elementov, potrebnih za oblikovanje strategije kulturno odzivnega poučevanja v okviru dopolnilnega izobraževanja v osnovni šoli za učence z nezadostnimi jezikovnimi zmožnostmi. Sodelujoči v raziskavi so potrdili šest osrednjih elementov, ki so jih avtorji identificirali za model kulturno odzivnega poučevanja. To so ustrezna strokovna usposobljenost učiteljev, interakcija, razredni ekosistem, načrtovanje in izvedba pouka, vrednotenje ter vključenost različnih oblik podpore. Rezultati raziskave dajejo vpogled v eno od strategij kulturno odzivnega poučevanja z namenom pomagati učencem z nezadostnimi jezikovnimi zmožnostmi.

Revijo zaključujemo s prispevkom **Dan Li in Narine Binti A. Samah** z naslovom *Generativna umetna inteligenca v inkluzivnih razredih: spodbujanje socialne interakcije, personaliziranega učenja in metakognitivnih spretnosti*. Namen prispevka, ki temelji na analizi 20 znanstvenih besedil, je raziskati potencial orodij generativne umetne inteligence za različne prilagoditve v inkluzivnih šolskih skupnostih. Prispevek izhaja iz teorij socialnega konstruktivizma, teorije sodelovanja med človekom in strojem ter metakognitivne teorije in obravnava tri glavna vprašanja: ovire, s katerimi se soočajo učenci v inkluzivnih razredih, nezmožnost enakovrednega sodelovanja učencev z različnimi težavami pri uporabi teh orodij ter posledice zanje. Opravljena analiza vodi k ugotovitvi, da lahko orodja generativne umetne inteligence z odpravljanjem kulturnih in jezikovnih ovir izboljšujejo komunikacijske spretnosti, kar učencem omogoča bolj enakovredne interakcije z vrstniki. Uporaba orodij lahko spodbuja refleksijo, ustvarjalno reševanje problemov in različne skupinske aktivnosti. Spodbuja lahko tudi boljšo osredotočenost, olajša učenje ter zagotavlja različne prilagoditve procesa poučevanja in učenja, zato se zdi proučevanje potencialov generativne umetne inteligence v prihodnje še dodatno smiselno in pomembno.

Vabljeni k branju!
Katja Jeznik